

УДК 336.1.07

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ НАДХОДЖЕНЬ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

І. А. Гуцул, здобувач

Здійснено оцінку сучасного стану оподаткування зовнішньоторговельної діяльності в Україні. Виявлено тенденції надходжень митних податків до державного бюджету. Запропоновано шляхи удосконалення оподаткування зовнішньоторговельних потоків.

Зовнішньоторговельна діяльність, митні платежі, податок на додану вартість, акцизний податок, мито.

У сучасних умовах зовнішньоекономічна діяльність є визначальним чинником формування експортного потенціалу держави, зміцнення її господарських зв'язків у світі та формування сприятливого інвестиційного клімату. Її ефективність значно залежить від розробки та прийняття важливих рішень у сфері податкового регулювання, основним результатом реалізації якого є формування достатніх фінансових ресурсів держави та оптимізація впливу податкової системи на розвиток національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оподаткування у сфері зовнішньоекономічної діяльності знайшли відображення в наукових працях багатьох українських учених – І. Бураковського, А. Гальчинського, О. Гребельника, А. Крисоватого, Т. Ліпіхіної, І. Лютого, В. Пятницького, В. Сіденка, А. Соколовської, А. Філіпенка та інших. Однак окремі положення щодо дослідження тенденцій оподаткування експортно-імпортних операцій у посткризових умовах потребують подальшої розробки й вивчення.

Мета дослідження – з'ясувати сучасний стан оподаткування зовнішньоторговельної діяльності та виявити тенденції надходження митних платежів до бюджету України.

Виклад основного матеріалу. Під податковим регулюванням зовнішньоекономічної діяльності ми розуміємо процес свідомого та активного використання регулюючої функції податків з метою отримання бажаних соціально-економічних ефектів. Його відносять до непрямих методів державного регулювання економіки, оскільки податкове регулювання базується не на прямому примусі господарюючих суб'єктів до тих чи інших дій, а на використанні

їх економічних інтересів. До важелів податкового регулювання зовнішньоторговельної діяльності віднесено податки, що справляються під час переміщення товарів через митний кордон держави (мито, акцизний податок, ПДВ), податкові пільги, податкові ставки тощо. Митні податки є загальнодержавними непрямими податками, тому сплачуються через цінові механізми й призводять до зростання ціни імпортованих товарів, що діє як засіб захисту національного виробництва від іноземної конкуренції.

Аналіз фіскальної ролі податків, які справляються під час переміщення товарів через митний кордон дозволив констатувати, що динаміка митних платежів у 2008–2012 рр. була переважно позитивною, окрім кризового 2009 року. Разом з тим, темпи зростання аналізованих абсолютних показників були незначними, що пов'язано із багатьма проблемами в системі податкового регулювання ЗЕД, серед них варто наголосити на порушенні суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності податкового й митного законодавства, недосконалій структурі зовнішньоторговельних потоків, негативному сальдо торговельного балансу, окремих недоліках нормативно-правового забезпечення податкового регулювання ЗЕД тощо.

Оцінка фіскальних наслідків оподаткування зовнішньоторговельних операцій відіграє важливу роль, оскільки податки на ЗЕД складають суттєву частку надходжень до Державного бюджету України. Як видно з таблиці 1, частка митних податків (ПДВ з імпортованих товарів, акцизного податку з імпортованих товарів і мита) у доходах бюджету в 2011 р. складала 36,3 %, а в 2012 – 34,7 %.

Щодо динаміки аналізованих податків, то вона була позитивною за усіма платежами, хоча темпи приросту й були не надто високими в 2012 р. відносно до 2011 р. Так, за ПДВ вони склали 1,2 %, за акцизним податком – 24,9 %, за ввізним митом – 24,1 %. Якщо порівняти ці показники із темпами приросту надходжень від внутрішніх податків та зборів, то вони є набагато вищими. У 2012 р. темпи приросту податку на прибуток склали всього 1,1 %, а податку на доходи фізичних осіб – 13,1 %.

Позитивна динаміка надходжень митних платежів, на нашу думку, пов'язана з двома основними чинниками – динамікою експортно-імпортованих операцій; удосконаленням діяльності митних органів України, зокрема підвищенням ефективності боротьби із «сірим імпортом». Зауважимо, що другий чинник – донорахування платежів у результаті коригування митної вартості товарів – мав визначальну роль, оскільки темпи зростання імпорту в 2012 р. були досить низькими й склали усього 2,5 % порівняно з попереднім роком (табл. 2).

Щодо структури митних податків, перерахованих до Державного бюджету України в 2012 р., найбільшу частку серед митних платежів займає ПДВ із ввезених товарів – 81 %. Така вагома частка ПДВ пояснюється, перш за все тим, що він, на відміну від акцизного податку, розповсюджується на усі імпортовані товари та, на відміну від ввізного мита, характеризується досить високою ставкою (20 %) і широкою базою оподаткування. Друге місце в структурі митних податків посідає ввізне мито (11 %), а третє – акцизний податок із ввезених в Україну товарів (8 %).

1. Показники виконання дохідної частини Державного бюджету України у 2011–2012 рр.¹

Показники	Факт 2011 р., млн грн	Факт 2012 р., млн грн	Темпи росту порівняно з відповідним періодом минулого року, %
Доходи	314 616,9	346 025,5	110,0
податок на прибуток підприємств	54 739,4	55 349,7	101,1
податок на додану вартість	130 093,8	138 826,8	106,7
ПДВ із ввезених на територію України товарів	96 024,9	97 178,8	101,2
акцизний податок із вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції)	25 189,1	27 417,9	108,8
акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	7 822,1	9 767,8	124,9
ввізне мито	10 462,8	12 985,8	124,1
рентна плата	16 822,4	13 401,9	79,7
кошти, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України»	11 898,3	23 600,0	198,3
власні надходження бюджетних установ	23 256,9	24 672,8	106,1

¹ Складено автором за показниками виконання бюджету України за 2011–2012 рр. [1]

2. Динаміка показників зовнішньої торгівлі України в 2008–2012 рр.¹

Роки	Експорт		Імпорт		Сальдо
	Обсяг, млн грн	у % до попереднього року	Обсяг, млн грн	у % до попереднього року	Обсяг, млн грн
2008	66954,4	-	85535,4	-	-18580,9
2009	39702,9	-59,3	45435,6	- 53,1	-5732,7
2010	51430,5	+29,5	60730,0	+33,7	-9309,4
2011	68394,2	+32,9	82608,2	+36	-14214,0
2012	68809,8	+0,6	84658,1	+2,5	-15848,2

¹ Складено автором за показниками виконання бюджету України за 2011–2012 рр. [1]

Здійснено більш детальний аналіз надходження митних податків у розрізі окремих із них. Надходження податку на додану вартість у 2012 р. склали 61,8 % річного плану. За останні п'ять років цей усереднений показник становив трохи більше 70 %. Таке суттєве відставання фактичних показників від планових у динаміці надходжень коштів від цього податку свідчить, що найбільші ризики, пов'язані з невиконанням річного плану, стосуються саме цього податкового платежу. При цьому річний план не виконано як за ПДВ з вироблених в Україні, так і з ввезених товарів (послуг). Так, планові показники «внутрішнього» ПДВ виконано на 61,8 %, а план щодо «зовнішнього» ПДВ – на 65,1 % [2, с. 25].

Щодо надходжень акцизного податку із ввезених в Україну товарів, то рівень виконання річного плану за цим показником у 2012 р. складає 95 %. Динаміка акцизного податку протягом 2010–2012 рр. була позитивною, тобто темпи зростання цього платежу в 2012 р. порівняно з 2011 р. склали 134,7 %, а в 2011 р. порівняно з 2010 р. – 159,9 %.

Значні темпи росту акцизного податку, що надійшов до бюджету від імпорتنних товарів, пояснюються не стільки темпами росту ввезення під-акцизної продукції, скільки періодичним зростанням ставок такого податку, зокрема специфічна ставка акцизу на етиловий спирт зросла на 3,75 грн, тобто до 45,87 грн за літр стовідсоткового спирту. Акциз на натуральні й ігристі вина збільшився на 19–28 коп, або до 2,14–2,33 грн/л. Оподаткування цигарок без фільтру збільшено на 3,83 грн (до 46,86 грн/тис. штук), а з фільтром – на 8,56 грн (до 104,77 грн/тис. штук). У цілому ставки акцизного податку на алкоголь, тютюнові вироби й моторне паливо збільшились у 2012 р. на 8,9 % [2, с. 29]. Частка надходжень акцизного податку із ввезених в Україну товарів становила 25,6 % загальних акцизних надходжень, у 2011 році – 21,3 %.

Аналіз структури акцизного податку за окремими групами підакцизних товарів дозволяє констатувати, що найбільший обсяг надходжень у 2012 р. припадає на нафтопродукти, зокрема на бензин моторний для автомобілів – 3407,71 млн грн, або 45,98 %, інші нафтопродукти – 1978,14 млн грн, або 26,69 %. Надходження акцизного податку під час імпорту автомобілів склали 851,12 млн грн, або 11,48 % його загальних надходжень із ввезених товарів [1; 3].

Надходження від мита в 2012 р. становили 12985,8 млн грн, що на 24,1 % більше ніж у 2011 р. Структура мита в 2012 р. була такою: найбільшу частку займало ввізне мито (без нафтопродуктів) – 79 %, питома вага ввізного мита на нафтопродукти, транспортні засоби та шини до них – 19 %; вивізне мито – 2 %. Динаміка структури мита в 2012 р. щодо попереднього року засвідчила зростання частки ввізного мита (без нафтопродуктів – на 8,6 в.п., на нафтопродукти – на 1 в.п.) та скорочення вивізного мита (на 9,6 в.п) [1; 2, с. 31].

Аналіз оподаткування зовнішньоекономічної діяльності в Україні дав можливість з'ясувати, що митні платежі виконують переважно фіскальну функцію, а не регулюючу. Також вдалося виявити специфічні характеристики останніх, а саме:

- постійність і висока швидкість надходжень до бюджету, що пов'язано з механізмом їх нарахування і сплати (справляються до або в момент перетину митного кордону);
- незалежність надходжень у територіальному розрізі;
- значний регулюючий потенціал щодо обсягів і структури експортно-імпорتنних операцій;
- повнота надходжень значно залежить від правильності вартісного визначення бази оподаткування;
- недостатня ефективність у частині поліпшення структури внутрішнього споживання;

- властивий інфляційно-утворювальний елемент [4, с. 192–193].

Серед основних проблем використання регулюючого потенціалу митних платежів варто виділити часті випадки заниження митної вартості суб'єктами ЗЕД під час здійснення експортно-імпортних. Для усунення зазначеної проблеми необхідно налагодити активну співпрацю між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та митними й податковими органами, а також митними органами зарубіжних країн.

З метою удосконалення акцизного оподаткування зовнішньоторговельних потоків вважаємо за необхідне запровадити науково обґрунтований рівень та структуру ставок акцизного податку, що підсилить виконання ним регулюючої функції шляхом поступового збільшення частки акцизу в ціні імпортової підакцизної продукції. Також необхідно дещо розширити перелік підакцизних товарів. Потребує удосконалення механізм автоматично відшкодування ПДВ експортерам, оскільки невідшкодування або невчасне відшкодування сум такого податку призводить до зростання ціни експортованої продукції та зниження її конкурентоспроможності на світовому ринку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, корисним для України під час удосконалення механізму податкового регулювання ЗЕД є зарубіжний досвід. Його аналіз дав підстави стверджувати, що в Україні необхідно перенести акценти із фіскальної функції податків на міжнародну торгівлю на регулюючу, що дозволить оптимізувати структуру експортно-імпортних операцій, досягти позитивного сальдо торговельного балансу, обмежити споживання окремих іноземних товарів, підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції на світовому ринку та захистити вітчизняного виробника від іноземної конкуренції.

Список літератури

1. Показники виконання бюджету України за 2011–2012 рр. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=77643.
2. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за січень – вересень 2012 року : / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ–II) впровадження», USAID. – К., 2012. – 71 с.
3. Інформація про підсумки діяльності Державної митної служби України у 2011–2012 рр. [Електронний ресурс] // Робочі матеріали Державної митної служби України. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
4. Карамбович І. М. Мито як елемент системи оподаткування зовнішньоекономічної діяльності / І. М. Карамбович // Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. – 2008. – Вип. 18–8. – С. 192–196.
5. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI (редакція від 01.01.2013) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.

Совершена оценка современного состояния налогообложения внешнеторговой деятельности в Украине. Выявлены тенденции пос-

туплений пошлины в государственный бюджет. Предложены пути совершенствования налогообложения внешнеторговых потоков.

Внешнеторговая деятельность, таможенные платежи, налог на добавленную стоимость, акцизный налог, таможенная пошлина.

The estimation of the current state taxation of foreign trade in Ukraine. Trends of customs taxes to the state budget are revealed. Ways of improving the taxation of foreign trade flows are offered.

Foreign Trade, customs duties, value added tax, excise tax, customs duty.